

#01 VOORJAAR 2014

VOGELS +

Ijsvogel

De beste verrekijker voor jonge vogelaars!

Ijsvogel 6x30 € 145,-
Ledenprijs € 130,50

Ijsvogel 8x30 € 155,-
Ledenprijs € 139,50

- in 6x30 en 8x30 uitvoering
- inclusief draagtas, stevige draagriem, beschermdoppen en regenkap
- **Gratis** Startkaart vogels kijken
- 10 jaar garantie

Meer info? Ga dan naar www.vogelbescherming.nl/optiek of

Met uw aankoop steunt u het werk van Vogelbescherming Nederland

NIEUW!

Colofon

Vogels+ eerste jaargang, maart 2014

Vogels+ is een uitgave van Vogelbescherming Nederland voor vogelaars. Verschijnt 4 keer per jaar voor tablet en op papier. Een abonnement kost voor leden van Vogelbescherming €14,50 per jaar. Niet-leden betalen €24 voor een papieren abonnement. Vogels+ is gratis beschikbaar voor tablets (Download de app "Vogelbescherming" voor Android en iOS tablets).

Abonnementen via www.vogelbescherming.nl/actueel/tijdschriften of via het servicecentrum van Vogelbescherming: 030 693 77 00.

Reacties zijn welkom via info@vogelbescherming.nl.

Actueel nieuws over de bescherming van vogels leest u maandelijks in de gratis digitale nieuwsbrief van Vogelbescherming. Aanmelden via www.vogelbescherming.nl/nieuwsbrief.

Vogels+ is ook op Facebook: daar leest u meer en kunt u meepraten over actuele onderwerpen.

Redactie

Lars Soerink (hoofdredacteur), René de Vos (eindredacteur), Ruud van Beusekom, Rob Buiter. Beeldredactie: Pauline van Mechelen.

Vormgeving

Kees Klaver, Badhoevedorp

Druk

Roto Smeets Grafiservices

Foto's

Cover: **Tapuit** Leo Snellink /BB
Pag. 25: **Grauwe Klauwier** Brand Timmer
Achterpagina: **Heremietibis** Albert Meek/BB

Vogelbescherming Nederland
Postbus 925
3700 AX Zeist

www.vogelbescherming.nl
www.facebook.com/vogelsplus
www.twitter.com/vogelnieuws

Overname van artikelen en/of figuren mag alleen met voorafgaande toestemming van Vogelbescherming Nederland.

Het werk van Vogelbescherming Nederland wordt ondersteund door de Nationale Postcode Loterij

Voor- jaar

04 BINNENKORT Over zaken die voorzien zijn of zomaar hot kunnen worden. Plus columns.

08 DE KWESTIE Is tijdelijke natuur ook duurzaam?

10 WEIDEVOGELS Wat moet de grutto met EU-landbouwbeleid? Er vloeit veel geld naar het platteland. Zien we nu ook meer vogels?

22 DE ORANJE LIJST Een Rode Lijster voorkomen is beter dan hem te genezen. Vogelbescherming kiest de aanval.

25 DOSSIER De Trend Gekeerd;

- Grauwe klauwier vecht zich terug
- Geiten maken tapuiten gelukkig
- WetlandWacht redt paradijsje

Rubrieken

- 15 De Wet
- 16 Portret
- 18 Infographic
- 19 Foerage
- 20 Veldwerk
- 32 De Staart

Kennis en macht

Vogels+ (Spreek uit: Vogels Plus) is de reïncarnatie van Vogelnieuws. Vogels+ is er voor vogelaars, van elk pluimage. Het is gratis beschikbaar voor tablets – snel naar iStore of Google Play! Via Vogels+ leggen we de link tussen u, vogelaar/lezer, en de wereld van de natuur- en vogelbescherming. Want u hebt, zo durf ik wel te stellen, vogels nodig. Omdat de vogels ú nodig hebben. Dat heeft u misschien niet altijd op het netvlies, maar probeer het voor te stellen: een wereld zónder vogels, ziet u dat zitten? Anderen zullen er niet meteen een probleem van maken: geen kak meer op de auto, uitslapen zonder wakker gekrast te worden, je ijsje zélf kunnen opeten. Nou kijk; alleen al dáárom hebben vogels, natuur en landschap ú keihard nodig.

Via Vogels+ proberen we elkaar te inspireren; uw vogelpassie handen en voeten te geven. Bij veel artikelen vindt u mogelijkheden om méér te doen. Door discussie ontstaan de beste ideeën: praat dus mee. We ontmoeten u trouwens graag op onze Facebook-pagina: Vogelsplus.

Goed voorbeeld doet goed volgen: lees hoe Theo Meijer een delicaat wetland van de ondergang redde. Hoe Jelle Harder een oeverzwaluwwand realiseerde en hoe een Oranje Lijst vogels uit de wind houdt. En waarom je moet weten wat het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid uithaalt. Amuseer u of laat u inspireren door de columns van Vogels+.

Kennis is macht: in Vogels+ brengen we u daarom al die informatie die u tot een machtig mens maakt. Met macht komt verantwoordelijkheid, maar die is u van harte toevertrouwd!

Lars Soerink

DOSSIER de trend gekeerd

LEGAAT IS EEN OPSTEKER VOOR ZEEUWSE VOGELS

Voor vogels op Schouwen-Duiveland zien de komende jaren er zonnig uit. Dankzij een legaat kan Vogelbescherming samen met Natuurmonumenten broedplekken voor kustvogels aanleggen. Patrijzen en veldleeuweriken profiteren mee.

Meer dan tien procent van de zeldzame en bedreigde strandplevier broedt op Schouwen-Duiveland. Ook voor de kluut is de zuidkust van Zeeland van groot belang. We gaan deze vogelsoorten helpen door veilige schelpeneilandjes aan te leggen waar ze rustig kunnen broeden. Dat past zowel in het Beschermingsplan Duin- en Kustvogels van Vogelbescherming als in het Plan Tureluur, dat er voor zorgde dat het gebied zeer vogelrijk werd.

Lekker kale broedgrond

In het 35 hectare grote gebied Prommelsluis ging begin 2014 de eerste schop de grond in. Nu broeden er in Prommelsluis achttien soorten broedvogels waaronder grote aantallen meeuwen, lepelaars en ganzen en Rode Lijst-soorten als grutto, tureluur, veldleeuwerik en graspieper. Met de aanleg van een eiland in het noordelijk

deel en het aanbrengen van schelpen gaat het gebied hopelijk ook de strandplevier, kluut, bontbekplevier en diverse soorten sterns verleiden er te broeden. In de loop van 2014 zullen in nog twee andere gebieden van Natuurmonumenten soortgelijke maatregelen worden genomen.

Patrijs en veldleeuwerik

Vogelbescherming gaat zich op Schouwen-Duiveland - en wel in het gebied tussen Zierikzee en Burgh-Haamstede - ook inzetten voor de patrijs en de veldleeuwerik. Voor beide soorten is het alarmfase 1 en Zeeland is een van hun laatste bastions. De plannen zijn nog in een pril stadium, maar omvatten onder meer wintervoedselveldjes, aanplant van struweel, onbespoten graanranden en kruidenrijke akkerranden. Ze zullen leiden tot beter en meer leefgebied voor patrijs en veldleeuwerik.

Facebook

Updates over Schouwen Duiveland op de Facebook-pagina van Vogels+

www.facebook.com/vogelsplus

Alarmfase 1
voor
patrijs
en
veld-
leeuwerik

VOGELWETENSCHAP IN ETALAGE

De RSPB, BirdLife Partner in het Verenigd Koninkrijk, zet haar wetenschappelijke werk in de etalage.

De vereniging heeft een Centre for Conservation Science opgericht, waar al het onderzoekswerk van de RSPB gelezen en

bekeken kan worden. Ook kun je op de site contacten leggen en ideeën droppen. Wetenschappelijke publicaties zijn snel op te roepen, daarnaast vind je er leuke dingen als satelliet tracking en webcams.

WWW.RSPB.ORG.UK/OURWORK/SCIENCE/DO/

MEI IS RED DE RIJKE WEIDE-MAAND

Mei staat in het teken van de campagne Red de Rijke Weide. In deze actiemaand nodigen we iedereen uit om te gaan genieten van rijke weides, een weide-selfie in te sturen of zelfs mee te debatteren. En Rijke Weidekaas te proeven! De mooiste weides staan vanaf 1 mei op www.redderijkeweide.nl. Iedereen kan deze gebieden bezoeken. Stuur via de website een 'weide-selfie' in: een foto (met of zonder uzelf erop) van alles rond weides, koeien, zuivel, bloemen en weidevogels. Een collage van deze foto's vertonen we tijdens de Weidetop op 12 juni: een symposium voor politiek, natuur-, milieu- en landschapsorganisaties, boeren

en bedrijven. Zo starten we een brede coalitie om de campagne voor de rijke weide kracht bij te zetten.

Hoe zit het eigenlijk met de relatie tussen het landschap en hoe ons voedsel wordt geproduceerd? Tijdens het Food Film Festival op 9, 10 en 11 mei in Amsterdam gaat een animatiefilmpje in première en vindt een debat plaats. Bovendien wordt in mei de 'Rijke Weidekaas' gepresenteerd; door een weidevoelboer speciaal gemaakt voor de campagne en te koop bij alle Natuurwinkels.

Bezoek www.redderijkeweide.nl voor alle activiteiten rond de campagne. Doe mee!

VALE GIER YVES ADAMS/VILDA

MEDICIJN KAN EUROPESE GIEREN FATAAL WORDEN

Een catastrofe die India, Pakistan en Nepal trof, dreigt zich nu ook in Zuid-Europa voor te doen.

Het gierenbestand in Spanje en Italië wordt in zijn voortbestaan bedreigd door een diergeneesmiddel dat in Zuidoost-Azië de gierenpopulaties binnen korte tijd met 99 procent reduceerde. In Spanje en in Italië zijn sinds vorig jaar diergeneesmiddelen met het bestanddeel diclofenac vrij beschikbaar. Diclofenac is een ontstekingsremmer annex pijnstillert. Voor de consument in bijvoorbeeld Nederland is het bij de drogist te koop, maar het middel staat onder zware kritiek

vanwege gevaarlijke bijwerkingen. Op het Indisch subcontinent is diclofenac op enorme schaal gebruikt om wrak vee op de been te houden. Ook werd het massaal preventief ingezet. Vee dat uiteindelijk toch stierf werd in het veld achtergelaten. Daar ontfermden met name vale gieren zich als vanouds over de kadavers. Met desastreuze gevolgen: slechts één procent van alle populaties ontsnapte aan de dood door nierfalen. Nu dreigt hetzelfde in Zuid-Europa waar nota bene vale gier, monniksgier en lammergier dankzij kostbare herintroductieprojecten juist uit een diep dal komen.

Piers- Gelijkmatige sterfte maand

In Nederland sterven mensen vooral 's winters: hoe kouder, hoe hoger de sterfte. De overheid bedacht daar beleid voor: verwarm de huizen. Zo is de wintersterftepiek in Nederland sinds de jaren vijftig echt een stuk lager geworden. Andere landen ontwikkelden een vergelijkbaar woonbeleid. Toch is wintersterfte nog steeds het hoogst in mediterrane landen en het laagst in Scandinavië.

Dat verbaast me niks. Bij onze vrienden in Zweden kunnen (moeten!) de schoenen uit als we hun (te) warme huizen binnengaan. Tijdens winters veldwerk aan grutto's in Spanje zitten we daar in koude huizen werkelijk te vernikkelen. Spaanse huizen zijn gebouwd op het weren van zomerse hitte.

Kun je de sterftepiek bij trekvogels op een vergelijkbare manier als bij mensen afvlakken? Dit idee onderwierpen we aan een test in een analyse van de seizoenspatronen in de sterfte van kanoeten in de westelijke Waddenzee. Afgezien van hun twee maanden op de toendra kunnen we de overwinterende populatie van de ondersoort *islandica* vrijwel het hele jaar volgen. Dat doen we al sinds 1998.

In die eerste jaren hadden de kanoeten het moeilijk omdat de mechanische kokkelvisserij hun beste foera-geergebieden omploegde. Die visserij werd gelukkig verboden. Van 1998 tot 2002 was de sterfte van kanoeten verreweg het hoogst in het najaar en de winter. In het voorjaar en de zomer gingen er nauwelijks kanoeten dood. Na het stoppen van de mechanische kokkelvisserij in de Waddenzee, van 2003 tot 2006, nam de wintersterfte sterk af.

Nationale overheden, maar ook instellingen als de Wereldbank, baseren hun beleid op een streven naar 'gelijkmatige sterfte'. Elimineer omstandigheden die tot nare pieken in de sterftecijfers leiden. Dat pakt gunstig uit voor populaties, van welke soort ook. Onze, door het Waddenfonds gefinancierde, rekenoefening voor kanoeten suggereert dat Vogelbescherming dit voorbeeld best kan volgen!

Theunis Piersma

SPREEUW ONDER PERMANENT CAMERATOEZICHT

Het Jaar van de Spreeuw draait op volle toeren. Eén van de projecten bestaat uit het volgen van honderd spreeuwenbroedsels door permanent cameratoezicht. Een oproep was genoeg om meer dan 250 vrijwilligers voor de begeleiding te krijgen.

De camerakasten zijn evenwichtig over het land en over verschillende biotopen - stedelijk, plattelands- en bosgebied - verspreid. De kashouders verzamelen informatie over legbegin, uitvliegdata, broedsucces, verliesoorzaken en het aandeel tweede legfels.

Om meer inzicht te krijgen in jongenpercentages en regionale verschillen daarin, worden in de nazomer tellingen georganiseerd van het aandeel juveniele vogels in groepen uitzwermende spreeuwen. Het tellen van grote groepen spreeuwen is heel lastig. Daarom willen we van de gelegenheid gebruik maken om enkele innovatieve

telmethode uit te testen, zoals het bepalen van aantallen aan de hand van foto's in combinatie met speciale software met pixelherkenning. Als een dergelijke telling in de toekomst wordt herhaald komen ook veranderingen in jongenpercentages aan het licht, en daarmee trends in broedsucces en jongenoverleving in de eerste periode na uitvliegen.

Ten slotte zal dit jaar een poging worden ondernomen om een zo compleet mogelijk overzicht van de slaapplaatsen te krijgen. Waar en in welke habitats liggen ze, om welke aantallen vogels gaat het, wat zijn de fluctuaties in die aantallen? Dit onderdeel leent zich bij uitstek voor deelname van een grote groep tellers. Het biedt tegelijk een goede mogelijkheid om de spreeuw bij een breder publiek onder de aandacht te brengen. De enorme concentraties op slaapplaatsen vormen een spectaculair schouwspel waar je veel mensen enthousiast mee krijgt.

Vogels tellen met pixelherkenning

Web

Voor meer informatie over de verschillende projecten, en hoe mee te doen, zie www.jaarvandespreeuw.nl.

SPREEUW MARKUS VARESVOU/AGAMI

NATIONALE VOGELWEEK: ORGANISEER EEN ACTIVITEIT

De Nationale Vogelweek valt dit jaar in de derde week van mei. Het is dé kans voor vogelwerkgroepen en vogelaars om samen met een nieuwsgierig publiek iets moois te ondernemen.

Het is de derde keer dat Vogelbescherming in samenwerking met Sovon de Nationale Vogelweek organiseert. Van 17 t/m 25 mei zijn er door heel het land vogelexcursies en aanverwante activiteiten voor het grote publiek. Maar het kunnen er nooit teveel zijn. Daarom roepen beide organisaties alle werkgroepen en actieve vogelaars op om mensen te laten zien hoe leuk vogels kijken is. Een gouden kans ook om jezelf of je club te presenteren.

Waarom een vogelweek in mei? Het voorjaar is voor het publiek dé tijd om vogels te ontdekken. In Ierland is de voorjaarszang van vogels een nationaal event. Mensen trekken er bij zonsopkomst massaal op uit om te genieten van de dawn chorus. Met de Vogelweek proberen we zoveel mogelijk mensen van vogels te laten genieten. Een excursie in de Vogelweek kan voor velen zomaar een opstap zijn naar meer betrokkenheid bij natuurbescherming. Er zijn tal van mogelijkheden om die betrokkenheid te wekken: van excursie tot workshop fotografie, als het maar met vogels te maken heeft.

ZIN OM BIJ TE DRAGEN? KIJK DAN OP WWW.VOGELWEEK.NL
EN MELD UW ACTIVITEIT AAN.

Ruud

Bart, Francine & Irene

Ik ben een Bart. 'Bart' staat voor 'het profiel vogelaar'. Bart hangt met zijn foto aan de kast bij de afdeling Marketing van Vogelbescherming in Zeist. Als ik daar weleens kom buurten, dan kijk ik altijd even naar Bart. Toevallig ken ik deze Bart, hij is een groot klauwierkenner. Hij kijkt met een nieuwsgierige blik de camera in, de blik van een onderzoeker. Iemand die weet dat wetenschap draait om het verzamelen van interessante cijfers. Ik kan het niet zien, maar hij heeft vast bergschoenen aan: de nieuwe geitenwollen sokken. Die heeft hij ook aan op kantoor. Bart draait al jaren zijn rondjes in zijn meetnetplotje van het Broedvogel Monitoring Project. Af en toe twicht Bart, hoewel hij er niet graag voor uitkomt.

Een Francine ben ik niet. Francine hangt boven Bart en is tuinvogelliefhebber. Zij is een dame van in de vijftig. Een vriendelijke mevrouw. Zij loopt op zondag de kunstroute met haar vriendin die ook net met vogels kijken is begonnen. Francine koopt zich suf aan vetbollen. Zij spelt de rubriek van Nico de Haan in het magazine Vogels en doet elk jaar mee aan de Tuinvogeltelling. Francine is vertederd door de ogenschijnlijk bescheiden heggenmus, die over haar gazon schuifelt. Ze weet niet wat Bart wel weet. Dat heggenmussen overspel plegen en aan trioetjes doen. En dat een alfamannetje de cloaca van een vrouwtje net zolang beroert tot zij het sperma afscheidt van het bètamannetje, waar ze het net nog mee gedaan heeft.

Een Irene ben ik ook niet. Irene hangt ook op de kast en is een natuurliefhebber, zo luidt het bijschrift. Ik kijk nog eens goed en ik ben licht confuus. Irene lijkt op Francine, ze heeft alleen wat korter haar. Maar net zo oud en net zo vriendelijk. Ik laat me uitleggen dat een Irene toch echt iemand anders is. Irene wandelt graag in de natuur. Niet zomaar, nee zij doet aan nordic walking. Irene is fan van Beleef de Lente, dol op *Penguins Uncovered* en Vogels leest zij weleens bij de tandarts. Ik ben een Bart. Vermoedelijk bent u ook een Bart, want u leest Vogels+, het vakblad voor vogelaars en vogelbeschermers. Bent u geen Bart, dan móet u een Francine of een Irene zijn. De wetten van Marketing zijn onverbiddeijk.

*Ruud van
Beusekom*

Tijdelijke Natuur een im

Het ontwikkelen van tijdelijke natuur op braakliggende industrieterreinen; de rijksoverheid beloofde het initiatief met een Green Deal-subsidie. Maar wat is er nou zo duurzaam aan tijdelijke natuur? Kun je je geld en energie niet beter inzetten op het beschermen van échte natuur?

Onze overheid verhiel Tijdelijke Natuur tot Green Deal. De Vlinderstichting was een van de partijen in deze overeenkomst. Waar gaat het om?

“De Tijdelijke Natuur was in 2011 een van de eerste Green Deals die door de minister van Economische Zaken werd gesloten. Met deze overeenkomsten wil de overheid duurzame initiatieven stimuleren die voortkomen uit een samenwerking tussen bedrijfsleven, groene organisaties en de overheid. Deze specifieke deal werd gesloten tussen het ministerie van Economische Zaken, de twaalf Provinciale Landshappen, De Vlinderstichting, en bedrijven zoals Groningen Seaports, het Havenbedrijf Amsterdam, het zandwinbedrijf Roelofs en de brancheorganisatie voor zand- en grindwinners, Cascade.”

Wat hebben jullie precies afgesproken?

“Het concept Tijdelijke Natuur was zes jaar eerder al bedacht door de partijen in het Innovatienetwerk. Die constateerden dat je op terreinen die wachten op realisatie van bijvoorbeeld bedrijven of woningen heel goed natuur zou kunnen ontwikkelen. Maar de grondeigenaar zit daar meestal niet op te wachten omdat een tapuit of een rugstreeppad op bouwgrond voor hen meestal slecht nieuws is: dan mag je ineens niet zomaar bouwen.

Het innovatienetwerk was de eerste die pleitte voor het aanpassen van de wet: wie tijdelijke natuur op zijn terrein toelaat mag daar vervolgens niet voor gestraft worden door de wet. In ons project was het Havenbedrijf Amsterdam de eerste partij die een ontheffing kreeg in het kader van de regeling rond Tijdelijke Natuur. De ontheffing op de Flora- en Faunawet hield in dat zij op termijn natuur zouden mogen verwijderen die zij op een braakliggend terrein lieten ontstaan.”

‘Natuur die je laat ontstaan’ klinkt als een contradictie. Natuur ontstaat gewoon!

“Dat is wel zo, maar de praktijk was tot dat moment, en is nog steeds zo op veel plaatsen, dat grondeigenaren moeite doen om die spontane natuur te weren. Ze gaan regelmatig met een maaimachine of andere

Albert Vliegthart, projectleider Tijdelijke Natuur bij de Vlinderstichting, verdedigt de Green Deal rond Tijdelijke Natuur, die hij met overheid en bedrijfsleven sloot.

apparatuur over hun terreinen om te zorgen dat zich vooral geen hinderlijke planten of dieren vestigen. Het Havenbedrijf Amsterdam was dus de eerste die dat met een gerust hart wél kon laten gebeuren. Daar zijn zelfs poeltjes gegraven om pioniers als de rugstreeppad welkom te heten.”

Lekker dan: word je als rugstreeppad of als tapuit welkom geheten op een braakliggend terrein, krijg je een jaar later een bedrijfsgebouw op je kop!

“Laat ik voorstellen dat er van de vijftig nu lopende ontheffingen nog op niet één van de tijdelijke natuurterreinen is gebouwd. Of dat vanwege de economische crisis is durf ik niet te zeggen, maar het zijn nog allemaal natuurterreinen. En als er wél gebouwd gaat worden, dan vertrouw ik erop dat bijvoorbeeld die poeltjes kunnen worden verplaatst naar hoekjes van het terrein waar niet gebouwd gaat worden; dat er nieuwe leefruimte kan worden gemaakt voor de pioniers die zich op dat terrein hebben gevestigd.

Op verschillende van de tijdelijke natuurterreinen zien we dat ook de mensen van het bijbehorende bedrijf eraan gehecht zijn geraakt. Ik ken een bedrijf in de Rotterdamse haven waar de werknemers zelf het initiatief hebben genomen om de tijdelijke natuur te verrijken. Er is een poel gegraven, een wandelpad aangelegd. De collega's worden nu via informatieborden bij de koffieautomaat gewezen op de mooie planten en dieren op hun terrein. Ik vertrouw erop dat die natuur dus ook niet meer zomaar wordt ondergeschouwd.”

Als dit zo'n goeie deal is, waarom hebben RAVON, FLORON, Vogelbescherming of de Zoogdierverseniging dan niet meegedaan?

“Dat moet je natuurlijk eigenlijk aan henzelf vragen, maar in de wandelgangen merkte ik wel scepsis. Ik denk dat men in eerste instantie wat principiëler was in het standpunt dat beschermde natuur hoe dan ook beschermd moet worden, ook als die op een industrieterrein opduikt. Als ik even voor mij persoonlijk praat en ook voor de Vlinderstichting

puls voor de biodiversiteit'

als organisatie, dan spreekt mij in deze deal enorm aan dat er niet primair wordt gedacht in problemen, maar in een oplossing. Inmiddels zie ik dat de interesse van de andere groene organisaties ook is toegenomen. Men ziet de winst."

Wat is die winst dan?

"Tijdelijke natuur is met name winst voor pioniersoorten, zoals visdief, strandplevier, rugstreeppad en - in mijn vakgebied - veel vlindersoorten van graslanden. Uit onze inventarisaties blijkt dat op één na alle graslandsoorten voorkomen op de tijdelijke natuur in de Amsterdamse Haven. Ik heb daar ook enkele blauwvleugelsprinkhanen ontdekt die nog nooit in de haven waren gezien."

Tegelijk zie je dat het Havenbedrijf in Rotterdam tot op de dag van vandaag nog met man en macht probeert te voorkomen dat er zich een meeuwenkolonie vestigt.

"Ook daar zou ik heel graag meedenken over een oplossing. Nu zien die betreffende bedrijven dat waarschijnlijk alleen maar als een probleem. Punt. Maar misschien dat er alternatieve terreinen zijn waar die meeuwen wél kunnen broeden zonder problemen te veroorzaken. Misschien kunnen er, net als bij de haven van Delfzijl, pontons op het water worden gelegd waar de vogels op terecht kunnen?"

De rijksoverheid heeft de afgelopen jaren geld gestopt in deze deal. Waar is dat aan besteed?

"Er zitten met name juridische haken en ogen aan dit soort initiatieven. Daar is dus energie en geld in gaan zitten, om die op te lossen. Verder is er geïnvesteerd in onderzoek naar de kwaliteit van de tijdelijke natuur. Stelt deze natuur wat voor? Dat blijkt gelukkig zo te zijn. Een goed voorbeeld is bijvoorbeeld het bedrijvenpark Eeserwold bij Steenwijk, een terrein van het zandwinbedrijf Roelofs. Daar is rijk grasland ontstaan dat een brongebied is geworden voor bijvoorbeeld weidevogels. Landschap Overijssel houdt de ontwikkelingen daar bij en ziet grote winst."

Zou je je geld in deze tijden van schaarste niet beter investeren in de bescherming van blijvende natuur? Daar zit men ook te springen om mensen en middelen!

"Natuurlijk investeren we in ons geval ook in bescherming van vlinders en libellen. Maar het aardige is dat deze tijdelijke natuur ook blijvende winst kan opleveren voor andere natuurgebieden. Dit kunnen stapstenen en zelfs brongebieden worden voor verschillende plant- en diersoorten. Veel van de tij-

NICO VAN KAPPEL/BB

delijke natuur zal pioniernatuur zijn en daar hebben we niet veel van in Nederland. In die zin dragen deze terreinen bij aan de algehele biodiversiteit."

De Green Deals lopen binnenkort af. Wat nu?

"Allereerst hoop ik dat we eind van dit jaar worden uitgeroepen tot de meest Greene van alle Deals. Maar hoe dan ook blijft dit werk doorgaan. We organiseren nu al bijeenkomsten in het hele land waar de heel praktische vragen rond dit soort projecten worden beantwoord voor bedrijven en voor groene clubs. Daar gaan we graag mee door, ook als straks de aparte financiering door de overheid is afgelopen." +

"Denk in oplossingen,
niet in problemen"

Wat moet een grutto met EU-landbouwbeleid?

Europa heeft de contouren voor het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid tot 2020 vastgesteld. De natuurkant komt er weer bekaaid af. Van de gehoopte 'vergroening' van het beleid komt in Nederland vrijwel niks terecht.

TEKST ROB BUITER * FOTO GRUTTO HENDRIK VAN KAMPEN /BB

Landbouwbeleid drukt een zwaar stempel op de stand van weide- en akkervogels. Vogelbescherming heeft drie deskundigen in huis die het taai Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) kunnen lezen. Elk geeft hier een kort commentaar.

Gerrit Gerritsen
voor de weidevogels

Cees Witkamp
voor de akkervogels

Joost Hartog van de campagne
Red de Rijke Weide

LARS SOERINK

"Het voelt een beetje als een marathon, waarbij je na de vermeende laatste bocht ziet dat de wedstrijd-leiding de finishvlag nog even een paar kilometer verder heeft gezet." Cees Witkamp, specialist op het gebied van het Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid bij Vogelbescherming Nederland, erkent volmondig dat onderhandelen en lobbyen rond het Europese landbouwbeleid taai kost is. "Door het jargon en al het geschuif met geld is het lastig uit te leggen aan je collega's. Laat staan dat de buitenwacht precies begrijpt waar je mee bezig bent. Tegelijk staat er wel enorm veel op het spel. Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de EU is niet alleen traditioneel de grootste hap uit de begroting, het is ook het beleid dat voor een belangrijk deel bepaalt hoe ons landschap er uit ziet."

GROEN BLIJFT GROEN

Voor Gerrit Gerritsen, de weidevogelman van Vogelbescherming, is de vergroening van de belangrijke eerste pijler van het GLB op een teleurstelling uitgelopen. "De directe inkomenssteun voor boeren wordt voor een deel gekoppeld aan vergroening. Maar in het geval van grasland betekent dat niets meer dan 'houden wat we hebben'. Let wel: voor verschillende landen uit de Europese Unie is dat enorme winst. Daar werd tot nu toe veel grasland omgezet in akkers. Dan is verplicht behoud van het bestaande grasland natuurlijk winst voor weidevogels. In ons land is omzetting van grasland naar akkerland vanwege onze sterke zuivelsector een kleiner probleem."

POVER EFFECT VAN STEUN

Gerritsen: "Dat neemt niet weg dat er ook in ons land maar liefst 250 duizend hectare snijmaïs wordt verbouwd. Daar broeden weliswaar veel Kieviten, maar het broedsucces is daar vaak laag. Bij de zogenaamde vergroening van de eerste pijler - gras moet gras blijven - hebben onze weidevogels dus helemaal niets te winnen. Ik had graag gezien dat Brussel pakweg vijf procent ecologisch waardevol

grasland had geëist in ruil voor inkomenssteun aan melkveehouders; dat ze op dat deel van hun areaal bloemrijke graslanden sparen, dat ze die ook laat maaien en daar hogere grondwaterstanden instellen. Maar dat is dus niet gelukt."

PLATTELAND KOMT ER BEKAAID AF

Voor akkervogels ligt dat anders, zegt GLB-specialist Cees Witkamp. "Sterker nog: een derde deel van de 700 miljoen inkomenssteun is aan vergroening gekoppeld, dan is er voor de vergroening van de eerste pijler dus meer geld beschikbaar dan voor het complete plattelandsbeleid uit de tweede pijler! Maar dan wil je dus wel dat dat geld op een nuttige manier wordt besteed voor de akkervogels. Je moet dan denken aan akkerrandenbeheer en ook aan meer ecologisch beheer van slootkanten. En die vergroening van de eerste pijler is, zoals het er nu naar uitziet, niet vrijblijvend. Als een boer geen zin heeft om dat derde deel van zijn inkomenssteun te toucheren door te vergroenen, dan wordt hij mogelijk ook in toenemende mate gekort op de rest van zijn inkomenssteun."

EEN GEMISTE KANS

Witkamp noemt het wel een gemiste kans voor de akkernatuur dat de vergroening van de eerste pijler niet is gekoppeld aan het geld voor agrarisch natuurbeheer uit de tweede pijler. "Als die bedragen waren samengevoegd, en belangrijker nog: als die inspanningen van boeren waren samengevoegd, had je veel meer kunnen bereiken in termen van agrarische natuur."

In het geval van de weidevogels is zo'n bundeling van de inspanningen wél in gang gezet. Gerrit Gerritsen: "Neem het goede voorbeeld van de Rondehoep, bij Ouderkerk aan de Amstel. Daar hebben de samenwerkende melkveehouders alle kleine stukjes weidevogelland bij elkaar gelegd en zijn ze samen met het weidevogelreservaat van Landschap Noord-Holland tot een substantieel geheel gekomen. Dat snijdt echt hout."

Voor
velen
is gras
groen
genoeg

Weide- vogels winnen niks

De uitvoering van het plattelandsonwikkelingsprogramma ligt in handen van de provincies. En daar blijft het risico van versnippering bestaan, vreest Gerritsen. "Provincies zouden nog meer moeten kiezen voor gebieden met de beste weidevogelpotentie. Maar hoe gaat de provincie vervolgens aan een aantal agrarische natuurverenigingen vertellen dat ze niet meer in aanmerking komen voor geld uit de tweede pijler, omdat de maatregelen in hun werkgebied geen soelaas bieden?"

Het is volgens de deskundigen een cruciaal punt bij het verdelen van het geld uit de tweede pijler: heeft het wel effect op de natuur? "Wat dat betreft heeft het rapport van de Raad voor de Leefomgeving ons vorig jaar wel met de neus op de feiten gedrukt", erkent Gerritsen. "In het verleden is veel te veel geld naar allerlei 'pretpakketten' gegaan waar de natuur helemaal niets mee is opgeschoten. En dat tekent ook wel een beetje de cultuur waar we vandaan komen. Van oudsher was het Europese landbouwgeld bedoeld om de boeren te ondersteunen, maar het is nu meer dan ooit belangrijk om te meten hoeveel natuur het oplevert."

Als we een deel van het geld nu een groen label meegeven dan moeten we er ook voor zorgen dat dat echt effectief groen geld wordt. En laten we dan vooral geen Europees geld verkwisten aan alleen

De veldleeuwerik is de laatste decennia met bijna 90% in aantal afgenomen. Dat is een dramatisch verlies.

maar bescherming van nesten. Let wel: feitelijk is nestbescherming allang bij wet geregeld. Je mag gewoon geen nesten van beschermde vogels kapot maaien! Als je het Europese geld in plaats daarvan nou besteedt aan kuikenland in kerngebieden waar echt potentie in zit, dan komen we ergens."

"Onbedoeld heeft nota bene ook de veel bekritiseerde staatssecretaris Bleeker destijds een belangrijke positieve ontwikkeling ingezet", vindt Joost Hartog, leider van de campagne Red de Rijke Weide die Vogelbescherming voert. "Hij heeft er namelijk voor gezorgd dat we onze blik wat minder op de Europese, de nationale en de provinciale overheid hebben gericht en meer op de markt. Mede daarom kijken we voor onze huidige weidevogelcampagne nadrukkelijk naar de consument. Weidevogelvriendelijk boeren betekent dat een melkveehouder meer kosten moet maken. Hij moet bijvoorbeeld later maaien, waardoor hij opbrengsten uit gras misloopt. Wij vragen van de consument om die inspanning te waarderen."

"Van het GLB moeten de weidevogels het niet hebben. Als je dus écht meer grasland wilt, met meer biodiversiteit, zorg dan met zijn allen dat biodiversiteitsinspanning in de melkprijs wordt doorberekend. Om te laten zien dat weidevogelboerderijen prima zuivelproducten kunnen maken, starten we bijvoor-

beeld met het propageren van Rijke Weidekaas. Maar uiteindelijk moeten natuurlijk alle zuivelproducten bijdragen aan de terugkeer van biodiversiteit in de weide."

Gerrit Gerritsen benadrukt dat de Nederlandse consument een sterk stempel kan drukken op ons eigen weidelandschap. "In Red de Rijke Weide gaan we ervan uit dat we 200.000 hectare weidevogelgrasland nodig hebben om een verschil te maken voor de vogels. Dat is 'slechts' een vijfde deel van het Nederlandse grasland, maar wel meteen honderd procent van het grasland dat we nodig hebben voor de binnenlandse zuivelconsumptie! Eigenlijk zouden dus alle Nederlandse kaaseters en melkdrinkers mee moeten doen om echt een verschil te maken."

EEN 'DUBBELTJE VAN DIJKSMA'

Achter hun koffie aan de keukentafel komen de boerenlandexperts van Vogelbescherming tot een opvallende slotsom. "Je kunt discussiëren of het glas halfvol of halfleeg is, maar er zit gewoon niet meer dan een bodempje in het GLB-glas", aldus Joost Hartog. "Voor het behoud van biodiversiteit in het boerenland is echt veel meer geld nodig. Maar laten we onze zegeningen tellen; het zag er op een gegeven moment in de onderhandelingen nóg somberder uit. Het is dus duidelijk dat we het op dit moment niet helemaal van Europa kunnen hebben. Wat dat betreft zou een 'Dubbeltje van Dijkma' op een pak melk best welkom zijn; om heel gericht het biodiverse weidelandschap terug te brengen". +

GLB IN HET KORT

Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid – GLB voor Nederlandstaligen, 'Common Agricultural Policy', CAP, voor de internationaal georiënteerden – werd al in 1957 bedacht. Het moest de voedselvoorziening zeker stellen en boeren een redelijk inkomen bieden. Op Europese schaal is het GLB altijd de grootste hap uit de taart. Op dit moment gaat veertig procent van de Europese begroting naar de landbouw.

Sinds 2000 bestaat het GLB uit twee zogenoemde pijlers: voor Nederland samen 800 miljoen euro per jaar. De eerste pijler bevat vanouds de inkomenssteun aan boeren, nu 700 miljoen euro per jaar voor Nederland. Ons land is – relatief – de grootste Europese ontvanger

waar het die eerste pijler betreft. Was dit bedrag tot 2003 direct gekoppeld aan de grootte van het bedrijf of aan de omvang van de productie, nu zit er ook een impliciete verplichting aan vast voor vergroening. Een derde deel van die 700 miljoen is gekoppeld aan vergroening.

De tweede pijler bedraagt nu voor Nederland 100 miljoen per jaar. Daar is ons land internationaal gezien juist een bescheiden ontvanger. Het geld uit de tweede pijler mag onder enkele, relatief ruime, Europese voorwaarden worden besteed aan 'plattelandsbeleid'. Ons land heeft dat geschaard onder POP: het Plattelandsontwikkelingsprogramma. Het Agrarisch Natuurbeheer is daar een onderdeel van.

Dit jaar start de parlementaire behandeling van twee wetsvoorstellen: de Wet natuurbescherming en de Omgevingswet. Misschien gunstig, misschien ongunstig voor de bescherming van vogels

Superwetten riskant voor vogels

Het wetsvoorstel natuurbescherming dient ter vervanging van de Flora- en Faunawet, de Natuurbeschermingswet 1998 en de Boswet. De strikte bescherming van vogels en belangrijke vogelgebieden blijft grotendeels overeind onder het wetsvoorstel. Niet verwonderlijk; dit is vereist op grond van de Europese Vogelrichtlijn. Toch zijn er veel veranderingen op komst die zowel gunstig als ongunstig kunnen uitpakken voor vogels. Heikel punt is vooral de decentralisatie van taken en bevoegdheden naar de provincies; die worden daardoor meer dan nu verantwoordelijk voor de uitvoering van het natuurbeschermingsrecht. Het is de vraag of de provincies voldoende capaciteit en middelen hebben om alle taken goed uit te voeren.

Vogelbescherming Nederland heeft samen met andere natuur-, landschaps- en dierenwelzijnsorganisaties een visie met concrete voorstellen voor verbetering van het wetsvoorstel gepresenteerd. Voor vogels is van belang dat de wet niet alleen voorziet in goede passieve bescherming - verboden en uitzonderingen - maar vooral ook actieve bescherming stimuleert. Bijvoorbeeld door het in stand houden en herstellen van leefgebieden. Daarmee wordt de staat van instandhouding van bedreigde soorten verbeterd. Maatschappelijke ontwikkelingen zullen dan minder snel negatieve gevolgen hebben voor die soorten.

OMGEVINGSWET: ALLES IN ÉÉN

Het is overigens zeer de vraag of de nieuwe Wet natuurbescherming een lang leven beschoren zal zijn, omdat er gelijktijdig een nieuwe Omgevingswet wordt ontwikkeld. Daarin wordt een groot aantal wetten op het gebied van het omgevingsrecht geheel of gedeeltelijk geïntegreerd, waaronder de toekomstige Wet natuurbescherming. De Omgevingswet moet een nieuw, vereenvoudigd en integraal wettelijk kader creëren voor alles wat te maken heeft met de fysieke leefomgeving, inclusief natuur en landschap. Belangrijke vernieuwingen zijn integrale

instrumenten als de omgevingsvisie, de omgevingsverordening, het omgevingsplan en de omgevingsvergunning. Ze moeten de vele bestaande sectorale instrumenten op terreinen als ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, water én natuur gaan vervangen.

Met de inzet van de overheid om de wetgeving eenvoudiger en beter te maken is niets mis. Maar het is de vraag of het echt eenvoudiger en beter zal worden. De ambitie lijkt vooral gericht op het creëren van ruimte voor economische ontwikkelingen en minder op het realiseren van een goede omgevingskwaliteit. Als de Omgevingswet voorziet in volwaardige natuurbescherming, dan is er best wat te zeggen voor volledige integratie van de Wet natuurbescherming. Natuurwetgeving, ruimtelijke ordeningswetgeving en vele andere wetten die relevant zijn voor natuurbescherming komen dan eindelijk in één wet samen. De kans is echter reëel dat de toekomstige Wet

natuurbescherming slechts gedeeltelijk of gefragmenteerd wordt opgenomen in de Omgevingswet en onderliggende besluiten. Dat kan ten koste gaan van het behoud en herstel van natuur in Nederland.

HELDERHEID OVER REGELGEVING BELANGRIJK

Effectieve natuurbescherming hangt uiteraard niet alleen af van goede wetgeving, maar vooral ook van adequate uitvoering, naleving en handhaving van de regels. In de praktijk is er sprake van duidelijke tekortkomingen. Overtredingen van de regels komen veelvuldig voor en worden zelden bestraft. Dat geldt niet alleen voor ernstige strafbare feiten als het dumpen van drugsafval in natuurgebieden, maar ook voor de vele overtredingen van voorschriften of voorwaarden aan vergunningen, ontheffingen, vrijstellingen en gedragscodes. +

Veel taken
naar de
provincies

TURELUUR

Vergeleken met zorgenkindje grutto deed de tureluur het nog lang goed in onze graslanden. Nu neemt het aantal broedparen af.

Sinds de eeuwwisseling neemt het aantal broedende tureluurs gestaag af. Net als bij andere weidevogels lijkt ook hier de reproductie te laag. Daar is echter wat aan te doen.

Tureluurs houden van openheid en natigheid. Graslanden zijn qua omvang belangrijke broedgebieden in Nederland. De overstap naar dit cultuurland is lang geleden gemaakt. Zo was in het begin van de vorige eeuw na de Kievit de tureluur de talrijkste weidevogel. Pas na de Tweede Wereldoorlog nam de grutto dat stokje over; die profiteerde van de toenemende bemesting.

Van oorsprong is de tureluur een kustgebonden soort. Nog steeds herbergen kwelders de hoogste dichtheden. Licht begraasde kwelders zijn favoriet, vooral als er hier en daar plasjes en natte greppels zijn. Bij te zware begrazing neemt de geschiktheid af en wordt het te kaal voor tureluurs. Maar ook bij te lichte begrazing, als de verruiging te groot wordt, nemen de aantallen tureluurs snel af. Natte heiden en vooral hoogvenen zijn in Nederland vermoedelijk nooit echt goede tureluurgebieden geweest, hoewel daar weinig kwantitatieve gegevens over bekend zijn. In hoogvenen nam de verwante bosruiter zijn plaats in.

VERLIES AAN BROEDAREAAL

Door de grote oppervlakte aan grasland is Nederland in Noordwest-Europa een belangrijk land voor tureluurs, met naar schatting 16.000 tot 20.000 paar in 2011. Nog steeds, maar de achteruitgang is niet mals. In de periode van 1990 tot 2000 was de tureluur nog een talrijke broedvogel met naar schatting tussen de 24.000 en 36.000 paren. Toen al was de soort sterk achteruit gegaan, met ongeveer de helft in de periode 1950 tot 1990. Het verlies aan broedareaal tussen 1970 en 1990 bedroeg

vijftien procent. De achteruitgang op de hoge gronden was vermoedelijk nog veel groter. Overigens nam in dezelfde periode de tureluur wel toe op kwelders, vermoedelijk door verlaging van de begrazingsdruk. Tussen 1990 en 2000 deden tureluurs het goed en was de stand stabiel of zelfs licht toenemend. Na 2000 neemt de soort weer gestaag af, met een achteruitgang van minder dan vijf procent per jaar (Sovon). Tureluurs zijn wat lastiger te vinden dan weidevogels als Kievit, grutto en scholekster. Dat geldt voor broedvogeltellers en weidevogelbeschermers, maar ook voor predatoren. Tureluurs gedragen zich minder territoriaal dan grutto en Kievit. Als ze eenmaal broeden, houden ze zich bijzonder gedeisd. Ze blijven bij verstoring lang op het nest zitten, dat ze het liefst maken in structuurrijk grasland met veel pollen. Het ligt goed verstopt onder lang gras, dat de broedende vogel met de snavel over zich heen trekt en zo een dakje creëert. Het aandeel uitgekomen legsels ligt daarom hoger dan bij scholekster, Kievit en grutto, waarvan de nesten eenvoudiger door predatoren zijn te vinden.

JONGEN OP SLEEPTOUW

Als er jongen zijn worden tureluurs weer opvallend en gaan ze prominent op paaltjes staan. Bij onraad zijn het echte lawaai-papegaaien. Ze tuken er op los en vliegen vaak naar de indringer toe. Desondanks broeden

tureluurs het liefst onder de beschermende paraplu van Kieviten en grutto's. Grotere en weerbare vogels, die hun nesten en jongen veel agressiever verdedigen tegen bijvoorbeeld kraaien en roofvogels dan tureluurs.

Tureluurs leiden hun kuikens snel naar gunstige foerageerplekken met veel dekking. Dit zijn vaak natte greppels, slootranden met slik, randen van kleine plasjes en dergelijke. Het zijn plekken waar de jonge tureluurs op het oog jagen op insecten die zich in en op het water of op de vegetatie bevinden. De vegetatie aan de perceelranden en in de oevers is ook soortenrijker dan midden op de percelen en dus rijker aan voedsel. Bovendien zijn het veilige plekken, waar de jongen snel dekking kunnen vinden voor roofdieren en waar maaimachines niet kunnen komen. Hierdoor komen relatief veel jonge tureluurs groot.

BROEDSUCCES CRUCIALE FACTOR

Met de overleving van de adulte vogels is niet veel mis, hoewel de soort in sommige strenge winters grote verliezen lijdt. Het broedsucces van tureluurs is dus cruciaal; de reproductie moet voldoende zijn. Bescherming van de tureluur is daarom een zaak van behoud van geschikte broedhabitat, in grote oppervlakten. Die bestaat vooral uit vochtige, kruidenrijke, structuurrijke, laat gemaaide en waterrijke graslandgebieden met hoge waterpeilen, onder reservaatbeheer of zwaar agrarisch natuurbeheer. Het is hoopgevend dat tureluurs snel profiteren van specifieke beschermingsmaatregelen in het agrarisch natuurbeheer. Maatregelen als het afvlakken van slootkanten, het maken van een plas-dras, het plaatselijk opzetten van het peil in hoogwatersloten en dergelijke. In zo'n omgeving zouden tureluurs voldoende jongen groot moeten kunnen brengen. +

Ook de
tureluur wil het
graag natter

ry wamben - sdeeg licht/donk
/violet blauw
- groe elen (licht wng)
- deus blauw ic

Schade
Haw
Sed
Licht elen

- wamben
- bruin
- lichte blauw / wamben
- pte rood orange

houlen t h's moment in water stant

omhoog vliegen vliegen

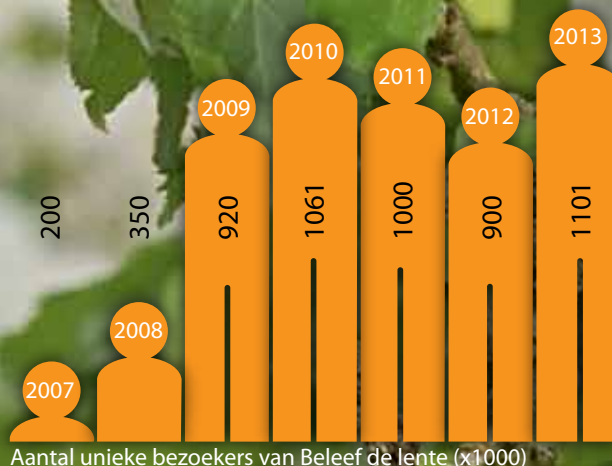
hoog in de lucht

groen strand
fauvelij

DRAMA'S In nestkasten gebeuren soms - in mensenogen - tragische dingen. Zo stierf een kreupele jonge steenuil voor het oog van de camera en zagen we hoe de ooievaars een paar van hun eigen jongen doodden om de overlevingskansen van de overgebleven jongen te vergroten. De beelden van de mereljongen die door een kat uit het nest werden getrokken zijn de hele wereld overgegaan, tot in Nieuw-Zeeland aan toe.

UNIEK We zien gebeurtenissen waarvan we het bestaan vermoedden, maar nog nooit echt zagen: een koolmees die haar eigen eieren opeet, bijvoorbeeld. Hetzelfde gold voor de torenvalken. En een laatvlieger (vleermuis) die een prooi van een plank af pakt, terwijl tot nu toe werd gedacht dat deze enkel in de vlucht prooien ving.

NICE TO KNOW. Gemiddeld kijkt 1,2 persoon per IP-adres naar Beleef de Lente. In 2012 keken dus zo'n 1.322.280 mensen! Het aantal paginahits (dit zijn de afzonderlijke pagina's die bekeken zijn) bedroeg in 2013 meer dan 49 miljoen, uit 172 landen.

Aantal unieke bezoekers van Beleef de lente (x1000)

JUNIOR Sinds 2012 is er ook een scholenversie van Beleef de Lente: Beleef de Lente Junior.

Beleef de Lente

POPULAIR!

1. OEHOE 2. STEENUIL 3. OOIEVAAR

VONDST Uit alle aandacht voor vogels komen soms mooie dingen voort. Zoals de steenuilvriendelijke drinkbak. Jonge steenuilen verdronken regelmatig in drinkbakken voor vee. Steenuilenwerkgroep **STONE** ontwikkelde, *crowd funded* door Beleef de Lente-kijkers, een bak waar de vogels weer uit kunnen klimmen.

SPECTACULAIRE SCENES Wie het gezien heeft zal het nooit meer vergeten: twee slechtvalken knokkend in de nestkast. Eén van de vogels was in volle vaart de nestkast binnen gevlogen om de ander aan te vallen. Of de gevechten tussen de holenduiven en de steenuilen. De veren vlogen letterlijk in het rond! Of die gekraagde roodstaart die een kijkje kwam nemen in de kast van de steenuil, en direct door de steenuil werd gegrepen.

Door de digitale ontwikkelingen is het vastleggen van vogelgeluiden een fluitje van een cent geworden. Ook bewerking en analyse zijn kinderlijk eenvoudig.

Fonografie voor iedereen

Nog niet zo lang geleden was het opnemen van vogelgeluiden een omslachtige en vaak ook frustrerende bezigheid. Cassettebandjes met veel ruis zorgden vaak voor een teleurstellende kwaliteit, om maar niet te spreken over bandjes die vastliepen of opnamen die per ongeluk gewist werden. De digitale revolutie zorgde voor ongekende mogelijkheden. Niet alleen in de fotografie, maar ook in de fonografie: het vastleggen van geluid. Allereerst waren er zo'n vijftien jaar geleden de prijzige daterecorders. Minidiscrecorders, die korte tijd later op de markt kwamen, boden een aantrekkelijk alternatief. Maar minidiscrecorders waren kwetsbaar.

DIGITALE RECORDERS

Sinds een aantal jaren zijn er digitale recorders op de markt, ter grootte van een mobieltje. Het geluid wordt opgenomen op een intern geheugen. De opslagcapaciteit kun je uitbreiden, maar zelfs zonder extern geheugen kun je er vele uren vogelgeluiden mee opnemen. Het geluid kan worden opgeslagen in verschillende bestandsformaten, zoals WAV en MP3 met een hoge kwaliteit. Via USB zijn de bestanden snel over te zetten op een computer. Onder andere Olympus en Sony bieden diverse, zeer betaalbare digitale recorders aan. Het is handig als er een pre-record buffer opzit, zodat je niet te laat bent als je een vogel wilt opnemen die zich maar zelden laat horen.

RICHTMICROFOONS

Veel digitale recorders zijn uitgerust met verrassend goede interne microfoons, zoals de Olympus LS10, die ik zelf gebruik. Hij werkt desgewenst als richtmicrofoon en neemt op in stereo. Omdat vogels vaak ver weg zitten is een externe goede richtmicrofoon handig: een Sennheiser bijvoorbeeld. Een setje van een recorder en een richtmicrofoon is voor de meeste vogelaars al de ideale combinatie: goede kwaliteit in een voor het veldwerk handzaam formaat. Voor geluidsfreaks is een parabolmicrofoon van bijvoorbeeld Telinga het summum. Deze vangt als een groot oor het geluid van verre op en versterkt dit, waardoor je ongekende details hoort. Het is echter een onhandig ding

in het veld en niet aan te raden om aan te schaffen als je incidenteel geluiden opneemt.

BEWERKING EN ANALYSE

Met programma's als Audacity (gratis) kun je geluiden bewerken: knippen, plakken, filteren en nog veel meer. Maar je kunt er ook een sonogram mee maken. Dat geeft het geluid grafisch weer, waarbij je de frequentie en geluidsterkte over een tijdseenheid kunt bekijken. Het maakt het ook mogelijk om geluiden voor wetenschappelijke doeleinden te analyseren, en je leert ongelooflijk veel van de geluiden. Daarover een andere keer meer in Vogels+. +

Zo bouw je een oeverwaluw

Jelle Harder is landelijk bekend als dé ijsvogelspecialist. Al jaren liep hij met het plan een betonnen kunstwand voor oeverzwaluwen te bouwen. Maar hoe en waar? En hoe doe je dat? De plaatsing van een huiszwaluwtil deed het kwartje vallen. Dit is zijn verhaal.

In mijn verbeelding had ik de locatie al gezien: de kust bij Huizen aan het Gooimeer. Maar hoe pak je dat aan, het bouwen van een zwaluwwand? Waar moet je op letten, hoe financier je zoiets? In maart 2012 was ik aanwezig bij de plaatsing van een huiszwaluwtil op de rioolwaterzuivering (RWZI) in Huizen. Die plek ligt aan de rand van het Gooimeer en op het - voor publiek afgesloten - terrein is nog veel open ruimte. Direct zag ik daar een geweldige kans om een oeverzwaluwwand te bouwen. En niet alleen een zwaluwwand maar ook een vleermuiskelder erachter, een broedplaats voor ijsvogels, nestkasten voor de grote gele kwikstaart, een insectenhotel en een extensief beheerd grasveld. Het bloemrijke maaisel daarvan kan gebruikt worden voor de aanleg van broeihopen voor ringslangen.

DE EERSTE STAP: NAAR DE GRONDEIGENAAR

Om goed duidelijk te maken wat de bedoeling was en vooral ook om kennis met elkaar te maken ben ik naar Waternet, eigenaar van het terrein, gegaan voor een eerste overleg. In dit overleg heb ik benadrukt dat aanleg van de wand en ook andere onderdelen van het grotere plan de bedrijfsvoering niet in de weg mochten staan. Dat is een belangrijk uitgangspunt in de onderlinge samenwerking. In eerste instantie heb ik ook niet om een subsidie ge-

vraagd. Toestemming voor realisering was hier het belangrijkste. Waternet was direct positief geïnteresseerd en zo was binnen twee weken die toestemming rond. Ik had nu een contactpersoon bij Waternet en de verdere voorbereiding kon beginnen.

MEDEWERKING GEMEENTE CRUCIAAL

Het totale natuurproject werd dus breed ingezet. Ik beperk me hier nu tot met name de oeverzwaluwwand. Na het overleg met de terreineigenaar ben ik naar de gemeente gegaan. Mijn plan was om contact te houden met één beleidsambtenaar. Dat is handig om allerlei hulp van de gemeente te krijgen. Ook de gemeente heb ik bewust niet om subsidie gevraagd, wel om medewerking in natura. Dat is meestal wat gemakkelijker voor ze. Het gaat dan om zaken als de levering van extra grond voor de wal achter de wand, het afvoeren van overgebleven stenen en puin en het maken van de technische tekeningen voor de zwaluwwand en vleermuiskelder.

Die tekeningen waren nodig voor de aanvraag van de omgevingsvergunning. Voor deze vergunning moet je naar www.omgevingsloket.nl. Hier kun je een aanvraag doen. Maar je doet er goed aan hiervoor eerst naar het gemeentehuis te gaan. Maak de ambtenaar duidelijk wat de bedoeling is en vraag of hij/zij de

broedwand

OEVERZWALUW YVES ADAMS/VILDA

noodzakelijke pagina's voor je uitprint. Op die manier verlies je je niet in de vele digitale pagina's waar je niets mee hoeft te doen. Heb je de papieren klaar, ga dan weer naar dezelfde ambtenaar. Controleer samen of het goed is ingevuld, compleet met de bijlagen. Alleen goed en volledig ingevulde aanvragen worden behandeld.

FONDSEN EN SPONSORS AANTREKKEN

Met de betrokkenheid van de gemeente was ook gelijk draagvlak gecreëerd. Datzelfde moest nu gebeuren met de financiering van het project. Hiervoor schrijf je eerst een goed plan met je doelstellingen en motivatie. Mijn stelling is: 'voor een goed plan is altijd geld'. Stuur je plan en subsidieverzoek eerst naar de gemakkelijkste fondsen en sponsors.

ALTIJD OFFERTES AANVRAGEN

Bij de volgende aanvragen vermeld je wat al is aangevraagd of toegekend. Zo maak je het draagvlak zichtbaarder en gaan andere partijen sneller meedoen. Behalve dat je geldschietters van buiten de gemeente om een bijdrage vraagt moet je zeker een beroep doen op lokale bedrijven. Hun betrokkenheid is van groot belang voor de gemeenschap. Laat je niet ontmoedigen als een aanvraag niets oplevert. Met de opgedane kennis kun je een nieuwe aanvraag

opsturen naar een andere potentiële sponsor.

Bij de bouw van een oeverzwaluwwand heb je speciale betonnen keerwanden met gaten erin nodig, een hoeveelheid grond en anti-worteldoek. Let er op dat de grond geschikt is voor de zwaluwen om er in te graven. Het moet licht lemige of licht kleiige grond zijn. Laat een aannemer deze grond niet zelf samenstellen en mengen; de kans op grote klonten in de grond is groot. Vraag per onderdeel altijd minimaal twee offertes aan. Datzelfde geldt voor de in te huren aannemer. Neem de tijd voor dit soort zaken, het kan je veel geld besparen.

Het opzetten van een dergelijk plan begint eigenlijk met het zoeken van vrijwilligers. Je hebt ze nodig bij het toekomstig onderhoud en de monitoring. Regel dat goed. Ook bij de bouw kunnen ze hand en spandiensten verlenen. Scheelt weer geld en er is direct betrokkenheid.

HET BELANG VAN COMMUNICATIE

Heel belangrijk is om alle betrokkenen zo goed mogelijk op de hoogte te houden van de stand van zaken en de voortgang. Maak zo nodig een paar keer een nieuwsbrief. Dat speelt des te meer als de procedure voor de omgevingsvergunning veel tijd kost. Vergeet niet de pers op tijd te informeren over de bouw en de (eventueel officiële) opening van de wand. Is er een evenement als bijvoorbeeld de Nationale Vogelweek, organiseer dan een publieksexcursie naar de wand.

Oh ja: de wand in Huizen is in 2013 gebouwd. Van de 120 nestopeningen waren er 118 direct bezet! +

MEER TIPS

- Onderneem je project vanuit een vereniging (bijvoorbeeld VWG, KNNV, IVN). Fondsen en sponsors geeft dat meer vertrouwen.
- Sponsor zoeken: kijk op hun site of er aanknopingspunten zijn (missie, logo, eigen goededoelenfonds).
- De procedure voor een omgevingsvergunning duurt minimaal 8 weken maar kan ook 26 weken duren.
- Vraag legeskosten terug van de gemeente; je versterkt immers de natuur in de gemeente!
- Bestel je materiaal pas als je omgevingsvergunning rond is.
- Wees geduldig, heb geen haast, maar begin op tijd.

Er is een instructiefilm en werkwijze over de bouw van een oeverzwaluwwand. Aan het hele natuurproject in Huizen en de film heeft Vogelbescherming Nederland financieel bijgedragen.

Kijk op:
www.facebook.com/vogelsplus

Met de **Oranje Lijst** naar een idyllisch vogellandschap

Bij de jongste Vogelbalans, de jaarlijkse state-of-the-art van de Nederlandse vogelbevolking, werd een nieuw fenomeen geïntroduceerd: de Oranje Lijst.

TEKST RENÉ DE VOS • FOTO TURELUUR KLAAS VAN HAERINGEN/BB

Niet zomaar een strakkere vinger aan de pols, nee; de Oranje Lijst is weinig minder dan een sprong voorwaarts. Vogelbescherming kiest de aanval in plaats van de verdediging. En als het gaat werken zoals bedoeld, dan zullen onvermoede soorten behoed worden voor een plaats op de gevreesde Rode Lijst. De deftiger naam voor Oranje Lijst is *Early Warning and Alert Protocol*. Een goede naam, want hij zegt precies waar het om gaat, maar niet een waarmee je buiten de beschermingsburelen veel oren gespitst krijgt. Oranje Lijst dus. Met daarop een twintigtal vogelsoorten die, wat hun bestaan in Nederland betreft, in de gevarenzone zitten. Alleen: weinig mensen beseffen het. Dat gebeurt pas als het straks (bijna) te laat is. Zo is het tenminste te vaak gegaan met die andere lijst.

'Is dat waar?' vraagt de scepticus. Zien we pas wat er aan de hand is met een soort als het *point of no*

return misschien al gepasseerd is? Ervaren vogelaars, zeker zij die ook aan monitoring en telprojecten meedoen, zien in de praktijk al snel dat er iets niet goed gaat met een soort. Waarom dan duur geld uitgeven aan wetenschappelijke onderbouwing? Dat geld was beter besteed aan de redding van Rode Lijsters.

VOORKOMEN IS BETER...

Ruud Foppen begrijpt die reactie, maar deelt hem niet. Allicht: hij is de 'baas' van het oranje project. Sovon en Vogelbescherming hebben hem aangesteld om duiding te geven aan de verzamelingen data die Oranje Lijsters zichtbaar moeten maken. "Met de Rode Lijst in de hand loop je eigenlijk achter de feiten aan. Die lijst wordt maar één keer in de tien jaar vernieuwd, naar de reden van achteruitgang van soorten is het vaak gissen en sommige soorten zou

je er zonder probleem van af kunnen halen. Het is allesbehalve weggegooid geld om je blik te richten op soorten die zich 'onder' de Rode Lijst bevinden. Als je ziet aankomen dat die over tien of vijf jaar op de volgende lijst zullen staan, dan kun je maar beter nú al ingrijpen. Voorkomen is beter dan genezen."

DE KRACHT VAN POPULATIEMODELLEN

Volgens Foppen zijn voorspellingen over de ontwikkeling van een populatie met behoorlijke nauwkeurigheid te doen. In de afgelopen jaren is de hogere wiskunde van de statistiek op dat punt flink gevorderd, mede dankzij de almaar toenemende rekenkracht van computers. Foppen zelf heeft met deskundigen van de Radboud Universiteit Nijmegen gewerkt aan de ontwikkeling van geavanceerde populatiemodellen. Een populatiemodel is een verzameling van demografische gegevens die de dynamiek van een populatie door de jaren heen verklaart.

Foppen: "Eigenlijk is het zo simpel als het optellen en aftrekken van aanwas en sterfte binnen een populatie. Alleen: we kennen niet elk individu en alle gegevens, dus er zitten hiaten in de som. Het betrouwbaar omgaan met die hiaten is door verbe-

terde modellen en veel rekenkracht enorm vooruitgegaan. Het maakt natuurlijk nogal wat uit of een populatie terugloopt door ongewoon hoge sterfte of door ongewoon laag broedsucces. Maar we stoppen méér data in zo'n model. Agrarische ontwikkelingen bijvoorbeeld, of klimaatverandering om maar iets te noemen. Want de achteruitgang van een soort is vrijwel altijd een som van factoren."

DATAKERKHOVEN EN BUREAULADES

Je kunt een beschermings-euro maar één keer uitgeven, schijnt Robert Kwak, hoofd Bescherming bij Vogelbescherming, gezegd te hebben. Het idee van een *early warning system* komt in feite uit zijn koker. De zekerste manier om je altijd schaarse gelden effectief in te zetten is plannen te maken die wetenschappelijk doortimmerd zijn. Dat is Kwaks stellige overtuiging.

Foppen: "Het barst van de informatie die we niet gebruiken of zelfs niet verzameld hebben. Datakerkhoven als waarnemingsboekjes over vele decennia die nu op zolders of in kasten liggen. Nog even en ze zijn niet meer bereikbaar. Maar ook onderzoeksliteratuur of onderzoeksdata die in bureaulades wegwijnen."

NAAR ÉÉN SYSTEEM

Met een handvol collega's verzamelt en systematiseert Foppen alles wat hij aan data te pakken kan krijgen. Cijfers van Sovon en het Vogeltrekstation, soort-specifieke informatie van universiteiten en natuurlijk van doorgewinterde vrijwilligers zoals die van vogelwerkgroepen. Langlopende studies naar gebiedstrends, reproductie of lokale overleving. En inderdaad die beduimelde boekjes met lange reeksen waarnemingen.

De systemen - of rommelhoekjes - waarbinnen die data zijn ondergebracht, zijn natuurlijk grotendeels van geen kant compatibel. Foppen: "Maar er liggen wel verbanden en daarom is het belangrijk dat we die data in één systeem integreren. Iedereen onderkent de noodzaak, maar geen enkele organisatie doet het. Dus hebben wij de koe bij de horens gevat. We willen er trouwens wel heel graag andere BirdLife Partners bij betrekken."

En nóg een voornemen; lessen leren uit eerdere beschermingsmaatregelen. Wat die wel of niet hebben opgeleverd voor een soort of een groep, dat werd volgens Foppen niet of nauwelijks geëvalueerd en gebruikt voor nieuwe beschermingsprojecten. Hij is daarom heel enthousiast over het project ConservationEvidence.com van prof. William Sutherland aan Cambridge University (UK). "Hij is begonnen alle beschikbare kennis over bescherming samen te vatten en openbaar beschikbaar te maken. Dat kan heel veel dubbel of nutteloos werk voorkomen."

WELK VOGELLANDSCHAP WILLEN WIJ?

Waar al die nieuw beschouwde kennis uiteindelijk toe moet leiden heeft Robert Kwak in een licht frivol aandoende uitspraak vervat: "Ik wil op elke hectare een Kievit zien." Het is de korte vertaling van twee vragen: 'Wat voor vogellandschap willen wij in ons

land?' en 'Bij welke dichtheden zijn wij tevreden?' Dat is inderdaad een sprong vooruit; geen defensieve, maar een aanvallende opstelling. Betekent dat niet automatisch dat het leeuwendeel van de broedvogels in Nederland op de Oranje Lijst belandt? Foppen: "Nou, het zouden wel eens zo'n honderd soorten kunnen zijn. Maar dat is onrealistisch. Je kijkt dan naar haalbaarheid en dan blijven er zo'n twintig over. Als je slim per biotoop de juiste soort kiest, dan trek je ook andere mee." Zo'n kans lijkt zich nu al voor te doen. Er schijnt 'iets aan de hand te zijn' met onze naaldbossen. Het gaat niet goed met zwarte mees en kuifmees. Oranje Lijsters die niet rood mogen worden. Aan de slag dus! +

WEB

Uitleg over de Oranje Lijst:
www.vogelbescherming.nl/vogelbalansfactsheet.pdf

Summaries onderzoeksdata William Sutherland:
www.conservation-evidence.com

DE VOGELBALANS

De Vogelbalans is een jaarlijks door Sovon samengestelde publicatie met een overzicht van het reilen en zeilen van de Nederlandse vogels. De balans bevat onder meer per vogelsoort de populatietrend over twee tijdsperiodes. In de meest recente editie staan voor het eerst ook aanwijzingen hoe voor de broedvogels deze trends

moeten worden geïnterpreteerd met betrekking tot de Rode Lijst. Onder het kopje 'early warning' is te zien of een soort op de huidige Rode Lijst staat, in de gevarenzone dreigt te komen (oranje), of als gezonde populatie is te beschouwen. Download de Vogelbalans van www.sovon.nl/vogelbalans.

de trend gekeerd

MENSEN HEBBEN EEN
FLINKE IMPACT OP HUN
OMGEVING. VAAK TEN
NADELE VAN VOGELS DIE
DAAR NOOIT OM HEBBEN
GEVRAAGD. MAAR SOMS
DOEN WE DINGEN DIE
NAVOLGING VERDIENEN.
OM ZO DE TREND TE
KEREN.

Grauwe klauwier

vecht zich terug
op militair
oefenterrein

TEKST RUUD VAN BEUSEKOM, VOGELBESCHERMING NEDERLAND

DE GRAUWE KLAUWIER HEEFT EEN WEDEROPSTANDING BELEEFD IN NEDERLAND. HET MILITAIR OEFENTERREIN DOORNSPIJKSE HEIDE OP DE VELUWE IS EEN PRACHTIG VOORBEELD. BEHEERDER BRAND TIMMER VAN DEFENSIE CREEËRDE ER DE IDEALE HABITAT.

In de jaren tachtig moest je de grauwe klauwier met een lantaarntje zoeken. Een paar of honderd broedden er toen in Nederland: een dieptepunt. In het Bargerveen in Drenthe

begon in die jaren al de kentering. De landschappelijke variatie nam sterk toe. Daarvan profiteerde de insectenwereld en in het kielzog de grauwe klauwier, als liefhebber van grote insecten. Het aantal broedparen steeg tot meer dan 140 in 1996. Vervolgens daalde het weer: door beheermaatregelen die voor hoogveenvorming uitstekend waren, maar voor de grauwe klauwier juist niet. Tegenwoordig broeden er rond de vijftig paartjes. Daarmee herbergt het Bargerveen nog steeds de grootste deelpopulatie van Nederland.

Ondanks de achteruitgang in dit bolwerk ging het licht in Nederland nog niet uit voor deze boeiende en fraaie vogel. Integendeel: in andere delen van Drenthe bezetten steeds vaker grauwe klauwieren nieuwe broedplaatsen. Sinds 2004 ook in Limburg en op de Veluwe, maar ook elders zoals in Brabant en Overijssel en hier en daar in de duinen.

IDEAAL NESTELGEBIED

De Doornspijkse Heide, niet ver van Nunspeet, is circa 1900 ha groot en in gebruik als militair oefengebied, net als de vlakbij gelegen Oldenbroeksche Heide, die ongeveer 1700 ha groot is. Vooral de Doornspijkse Heide is een bolwerk van grauwe klauwieren. Het was al eerder geschikt als klauwierenhabitat; in het verleden hebben er zelfs klapeksters gebroed. Het is structuurrijk, met oude struik-, dop- en kraaiheidevegetaties. Bovendien is het sterk geaccidenteerd door een natuurlijk reliëf en er zijn oude jeneverbesstruwelen: ideaal om in te nestelen. In

GRAUWE KLAUWIER BRAND TIMMER

ieder geval waren er rond 1999 enkele paren grauwe klauwieren aanwezig. Daarna nam het aantal in beide gebieden verder toe tot de piekjaren 2012 en 2013 met 22 broedparen.

BELANGRIJK BRONGEBIED

Volgens Stef Waasdorp van Stichting Biosfeer, die onderzoek doet aan de klauwieren, is het broedsucces er ook behoorlijk: "Gemiddeld 3,5 jong per paar, maar in sommige jaren wel 4. Dat is voldoende om een populatie in stand te houden; in andere gebieden ligt het gemiddelde vaak rond de 3,1." Door het goede broedsucces fungeert de Doornspijkse Heide/Oldenbroeksche Heide verreweg als het belangrijkste broedgebied van grauwe klauwieren op de Veluwe en ook als brongebied. In 2013 werden grauwe klauwieren met kleurringen van de Doornspijkse Heide gemeld van nieuwe broedlocaties, zoals in de Engbertsdijkvenen (Ov.). Waasdorp: "In het verleden is er ook al uitwisseling geweest met andere plekken op de Veluwe (Kootwijk, Elspeet, Deelen) waar nieuwe plekken werden bezet of herbezet."

Beheer is niet gericht op paarse VVV-heide

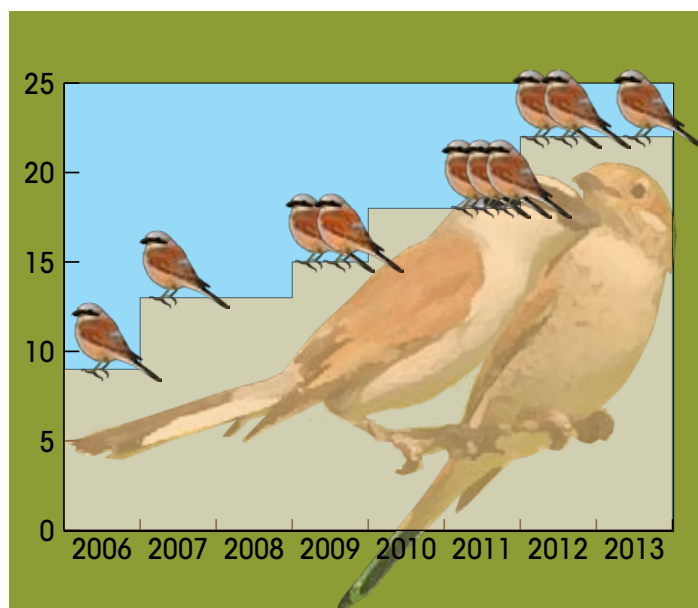
RUST EN OPENHEID

Als militair oefenterrein zijn de Doornspijkse heide en de Oldenbroeksche Heide gesloten voor publiek. Het is er dus rustig en dat is mooi meegenomen. Maar het juiste beheer is doorslaggevend gebleken om grauwe klauwieren te gerieven. Vanaf 2000 zwaait Brand Timmer van het Ministerie van Defensie er de scepter als beheerder. "Wij voeren geen klassiek heidebeheer uit, gericht op paarse VVV-heide, maar werken aan het complete ecologische systeem. Daarin hoort een grote variatie van heide, struwelen en bosranden, afgewisseld met zandige delen."

Om dat te bereiken wordt kleinschalig geplagd, waardoor open zandplekken ontstaan. Er wordt bos gekapt om meer openheid te creëren en ook de bosranden krijgen een open structuur. Dood hout en snoeihout blijft liggen, bosopslag wordt beperkt en vergrassing de kop ingedrukt. Water is aanwezig in de vorm van natte heide en blusvijvers. Dit alles komt ten goede aan de nestgelegenheid en de insectenfauna, belangrijk als voedselbron voor de grauwe klauwier. Timmer: "We hebben hier de grootste populatie zadelsprinkhanen van Nederland en op de Oldenbroeksche Heide zelfs de enige populatie kleine wrattenbijters - ook een zeldzame sprinkhaan - van Nederland."

ZORGVULDIG BEHEER

De grauwe klauwier is kieskeurig. Het landschap moet een bepaalde kleinschalige variatie hebben, die garant staat voor een rijke prooidierfauna en een groot aanbod aan nestgelegenheid. De klauwieren moeten zich direct na aankomst kunnen voeden en de vrouwtjes moeten in broedconditie komen, ook bij slechter weer. Daarna moeten ook de jongen worden gevoed tot enige tijd na het uitvliegen, tot ze geheel zelfstandig zijn. Op de Doornspijkse heide vindt de grauwe klauwier een paradijs. Het ontstaan daarvan ging niet vanzelf. Het blijkt dat zorgvuldig beheer, gebaseerd op inzicht en kennis, en samenwerking tussen onderzoekers en beheerders de sleutel tot het klauwiersucces vormen. Niet alleen de grauwe klauwier, maar een hele gemeenschap van bijzondere planten en dieren vaart er wel bij. +

Grauwe klauwier: Aantal broedparen en losse mannetjes per jaar op Doornspijkse en Oldenbroeksche Heide.

Geiten maken tapuiten gelukkig

TEKST LARS SOERINK

HET EILAND TERSCHELLING VERLOOR ZIJN TAPUITEN AAN OPSCHietENDE BOOMPJES EN STRUIKEN. EEN EIGENWIJZE BOSWACHTER LIET ER NEDERLANDSE LANDGEITEN OP LOS. HET ONGEWENSTE GROEN GAF ZICH NA TIEN JAAR GEWONNEN EN DE TAPUITEN KEERDEN TERUG.

Je staat op een duintop ten noorden van Landerum, Terschelling. Wat je ziet, is een heischraal duinlandschap. Arme zandgrond begroeid met korte grassoorten en hei. Er zijn open plekken waar zandhagedissen eieren leggen. In de zomer zie je hier zo'n vier paartjes tapuiten, terug van weggeweest. Het is dat er een zeewind staat, anders kon je de geiten, die dat mogelijk maakten, bijna nog ruiken. Een paar decennia geleden was van uitzicht nog amper sprake, laat staan van tapuiten. Die waren verdwenen.

Het landschap heeft, sinds de jaren vijftig, sluipenderwijs een ander aanzien gekregen. De landbouw veranderde; inwoners van Landerum en Formerum lieten hun beesten niet meer 'oerol' grazen (oerol is een eilander woord: overal). Steeds meer stikstof bereikte ongevraagd en ongezien via de lucht de Terschellinger duinen. Een mos, grijs kronkelsteeltje ('tankmos'), nam bezit van open zand en maakte het kiemen van struiken en bomen mogelijk waar dat voorheen niet lukte. De Landerummerheide verstruweelde. Een mooi woord voor iets lelijks voor tapuiten en tal van andere soorten.

DRUKBEGRAZING BRENGT REDDING

Freek Zwart van Staatsbosbeheer heeft een lange-termijn bril op als hij iets introduceert dat, in de ogen van veel lokalen, een nogal gehavend landschap oplevert. Een flinke kudde Nederlandse landgeiten vreet zich een weg door de struwelen. 'Drukbegrazing', gestuurd door een mobiel raster. De zestig rauwdauwers vreten in tien jaar tijd weg wat in decennia was gegroeid. Tot op het zand, tot er geen boompje of struikje meer kiemde. Naast geiten is er geëxperimenteerd met andere 'grote grazers' als heideschappen, pony's en Galloway-runderen. Geiten zijn niet te stuiten als het om malse opslag van berk en vogelkers gaat. Toch kostte het tien jaar zeer intensief begrazen voordat het resultaat zichtbaar werd. De Nederlandse landgeiten werden elders aan het werk gezet, het begrazingsbeheer werd beperkt tot de winter.

DE PONY'S ZIJN TERUG!

Op Terschelling vond sinds jaar en dag seizoensbegrazing plaats van polder en duin. In de zomer stond het vee buiten in de polder. In de winter was die te nat; de meest waardevolle dieren werden op stal gezet. Andere beesten, waaronder pony's, graasden 'oerol' en dat werkte decennia prima. Na het stopzetten van de drukbegrazing met geiten, is de winterbega-

HOLLANDESE LANDGEIT ROBBOLAARD/KINA

TAPUIT MARC GUYT/AGAMI

Maatwerk met amper kosten

zing met pony's opnieuw uitgevonden. Drie maneges en paardenhouderijen bleken hun stallen in de winter vol te hebben staan met dieren die in de zomer toeristen over het eiland sjouwen.

Een wederzijds ideale samenwerking was geboren: "In de winter grazen de beesten binnen een mobiel raster op die stukken duingebied waar we dat nodig vinden. En in de zomer, als de bloemetjes bloeien en de vogels op hun nesten zitten, zijn ze niet in het terrein. Van vertrapping is dan ook geen sprake meer", licht Zwart toe. "Zo'n samenwerking is voor beide partijen voordelig. We hebben eenmalig, via een Life-project, geïnvesteerd in rasters, paaltjes en schrikdraden; nu kunnen we met amper kosten toch een perfecte maatwerk-begrazing leveren."

EEN WINST VAN 175%

Zwart: "We hebben nu een landschap waarin weer tapuiten broeden. Maar de populatie veldleeuweriken heeft zich nog niet hersteld en met de wulp gaat het ronduit slecht. Ik vrees dat 't allemaal oudjes zijn die nog maar weinig jongen grootbrengen. Wij hebben - als Staatsbosbeheer - natuurlijk geen invloed op wat er met deze trekvogels gebeurt als ze niet hier zijn. Maar met tapuiten gaat het nu goed: 175% beter dan tien jaar geleden. De trend is gekeerd." +

KIEZEN IS OOK VERLIEZEN

Kies je als beheerder voor het oplossen van het ene probleem, dan ontstaat er altijd een ander. De achteruitgang van de blauwe kiekendief wordt in verband gebracht met het begrazingsbeheer in de duinen. "Die relatie is er ook, dat blijkt uit de gegevens. Maar ik denk wel dat er meer aan de hand is", reageert Freek Zwart van Staatsbosbeheer. Hij koestert niet de illusie dat hij alles kan terugbrengen wat er vroeger aan natuur was. "Er is teveel veranderd dat op microniveau een enorme impact heeft. De zeer voedselarme buntgrasduinen van vroeger krijgen we waarschijnlijk niet meer terug." Beheerders moeten hun ingrepen dus heel goed kiezen.

FACEBOOK

Reageer op de pagina van Vogels+ op Facebook: www.facebook.com/vogelsplus

DOWNLOAD

Staatsbosbeheer plaatst het beheer van de Landerumerheide in het perspectief van een eeuw beheer. Een prachtige presentatie, te downloaden op <http://tinyurl.com/tapuiten>

*Vogels+ op uw tablet
Download de app Vogelbescherming in iStore of Google Play.*

Wetland- Wacht

reedt
paradijsje

EEN IDYLLISCHE RIETSTROOK MET EEN OVERVLOEDIGE VOGELBEVOLKING DROOGDE IN KORTE TIJD OP. WEG VOGELS. WETLANDWACHT THEO MEIJER LIEP MET VEEL GELUK TEGEN DE OORZAAK ÉN DE OPLOSSING AAN. NU IS DE TUSSENLINDE NATTER DAN OOI. RIETBEWONERS KEREN MASSAAL TERUG.

TUSSENLINDE JOHANN PRESCHER

Hij haalt opgelucht adem, Theo Meijer uit het Friese Munnekeburen. Na jaren van toenemende ergernis over het verdrogen van een van 'zijn' wetlands, De Tussenlinde, broedden er het afgelopen jaar weer volop baardmannen en waterrallen en werden er weer verse *spraints* van otters gevonden. Maar daar had de WetlandWacht wel het nodige lobbywerk én een bijzondere ontmoeting voor nodig.

PRACHTIG OVERJARIG RIET

"De Tussenlinde is een strook rietland aan de voet van de oude Statendijk tussen Slikenburg en Schoterzijl. Vóór de komst van de Afsluitdijk en ook vóór de inpoldering van de Noordoostpolder klotste hier zout water tegen de voet van de dijk. Na de inpoldering ontstond een rietvegetatie, met stukjes open water en hier en daar een wilgenstruik. De kwaliteit van het riet was niet voldoende voor de rietsnijders uit de buurt, dus de laatste twintig jaar wordt het riet niet meer gemaaid. Zo kon er een prachtig stuk overjarig riet ontstaan", aldus Meijer.

ROERDOMPEN, SNORREN EN RIETGORZEN

De inventarisaties vanaf 2004 laten zien dat dit relatief kleine stukje natuur - het gebied is net veertien hectare - grote

RIETZANGER MARKUS VARESVUO/AGAMI

potentie heeft. Er broeden roerdompen, bruine kiekendieven, waterrallen, blauwborsten, snorren, kleine karekieten, rietzangers, baardmannen en rietgorzen. In het naseizoen is het riet de favoriete slaappleaats van spreeuwen, witte kwikstaarten, boerenzwaluwen en kiekendieven.

De Tussenlinde heeft ooit de bestemming Natuur gekregen ter compensatie voor de bouw van een botenloods aan de rand van de Rottige Meenthe, een ander gebied van WetlandWacht Meijer. "Voor de provincie geldt het sindsdien als een natte ecologische verbindingzone tussen de Linde in het zuidoosten en de Tjonger in het noordwesten. Die verbinding is bedoeld voor soorten als de otter, de ringslang, de grote vuurvliedder en zilveren maan."

KELDERENDE BROEDTERRITORIA

"In 2009 werd het gebied nog eens uitgebreid met twee kleine ondiepe plassen", vertelt Meijer. "Maar toen ging het mis. De plassen verdroogden binnen de kortste keren en beheerder Staatsbosbeheer liet het er bij zitten. Ieder jaar droogde het gebied steeds vroeger in het voorjaar op. Het aantal broedterritoria van de rietvogels kelderde van 169 in 2007, via 121 in 2010 naar slechts 98 in 2012."

Meijer lobbyde onophoudelijk bij Staatsbosbeheer. "Hou de schapen uit het gebied, maak het natter... maar mijn adviezen werden voor kennisgeving aangenomen. Tot ik in het veld een oud-student van mij, van de Hogeschool Van Hall Larenstein, tegenkwam. Die bleek nu bij het Waterschap te werken, waarvoor hij nota bene 1600 verschillende waterpeiltjes in de regio moest regelen. Toen ik hem meenam naar de Tussenlinde constateerde hij dat het peil daar helemaal niet klopte. De oorzaak was toen snel gevonden: veel te nauwe toevoerbuizen, die ook nog verstopt zaten. Enkele weken later liet Staatsbosbeheer nieuwe en grotere aanvoerbuizen voor het water aanleggen en werd de oude, verstopte waterinlaat richting rietpercelen ontstopt."

EEN EXPLOSIE VAN BROEDGEVALLEN

"De weken erna vulde het gebied zich met water: niet alleen de beide rietpercelen maar ook het gebied eromheen. Zo nat had ik het hier nog niet eerder gezien. Als eerste verscheen in de herfst weer een otter in het gebied. Ook waterrallen en baardmannen lieten zich in de herfst weer horen. In het broedseizoen van 2013 was het effect helemaal duidelijk", aldus een opgetogen WetlandWacht. "De wilgenbosjes in het nattere Slijkenburger rietperceel kregen het natuurlijk moeilijker, maar het riet en de bijbehorende vogels deden het weer beter. De wilde eend nam toe van 4 naar 8 broedparen, waterral van 1 naar 4, meerkoet van 3 naar 8, blauwborst van 8 naar 12, snor van 2 naar 5, rietzanger van 10 naar 16, kleine karekiet van 29 naar 44 en baardman van 2 naar 6. Al met al steeg het aantal broedterritoria van 98 in 2012 naar 152 in 2013!"

OP NAAR DE 200!

Meijer is vol goede hoop voor het broedseizoen van 2014. "De baardmannen lieten zich ook deze herfst veelvuldig horen, groepjes van tien foerageerden door het gebied. En overal in het kletsnatte gebied liggen weer spraints van de otter. De gekeerde kansen van dit kleine natuurgebiedje zijn een bewijs dat het goed is om via de WetlandWachten ogen en oren in het veld te hebben", benadrukt Meijer. "En ik heb natuurlijk ook wel geluk gehad dat ik die oud-student van mij tegenkwam. Hopelijk keert komend voorjaar ook de roerdomp terug in de Tussenlinde en gaan we op naar de 200 broedterritoria." +

Groninger heremiet

Vorig najaar doken twee heremietibissen op bij Onstwedde, Groningen. Overdag foerageren ze in de weilanden in de buurt van Stadskanaal en 's avonds slapen ze in een boom bij een boerderij. Het duo komt van een herintroductieproject in Oostenrijk.

De heremietibis is een van de meest zeldzame vogels ter wereld. Ooit talrijk in Zuid-Europa, inmiddels met uitsterven bedreigd. De enige in het wild levende grote kolonie bevindt zich in Marokko. Daar kwam vorig seizoen goed nieuws vandaan. Het broedseizoen was beter dan ooit in de laatste decennia: 148 jongen werden groot. De teller kwam dit jaar daarmee op 443. Dat waren er ooit minder dan 200.

